

G eandewei

Protestantse
Kerk

Als breukervaringen problematisch worden

In de zomer nadenken over de
kerk en onze plek daarin

Waar is de ziel gebleven?

Rijnreiske

Column

Gryt van der Galiën

Tikva

Tikva-les-
sen in
Klooster
Nieuw Sion
in Diepen-
veen, de
eerde
Abdij Sion.

Niet eerder hoorde ik van tikva, tot ik erover las in een blad. Tikva is Hebreeuws voor 'hoop, verwachting en geloof'. Het is een bewegingsoefening voor rust en balans.

Gedachten drijven terug naar de eerdere Abdij Sion. Waar ik jaren geleden meerdere malen een weekend verbleef. Wij als groep, die met de cisterciënzer monniken de getijdengebeden mee vierde. Waar ruimte was voor individuele spiritualiteit of in groepsverband. En waar we op zondagochtend na de viering koffiedronken met Friese oranje-koek, samen met broeder Jelke. Eveneens afkomstig uit Fryslân. Waar hij zijn zwijgplicht voor even losliet om onze vragen te beantwoorden. Als Friezen onder elkaar durfden we wel naar zijn drijfveren te vragen. Hoe het is om te leven in stilte, met enkel liturgie, gebed en arbeid? Jelke vertelde. Zijn levensgeluk – Christus in zijn hart – vond hij uiteindelijk in deze broederschap, na jarenlang in het seculiere leven te hebben gewerkt. Maar heel soms is er toch nog het verlangen naar een biertje op het terras in de stad. Wij 'dachten' dat te begrijpen, wanneer we na een stil weekend huiswaarts keerden.

Fysiek en mentaal je richten op - en overgeven aan God. Jelke deed dat door liturgie, gebed en arbeid. De derwisjen doen het in hun mystieke dans, waarin ze weerstand loslaten tot liefhebben van alles; en ze Gods genade ontvangen en delen met de wereld. Ook David danste en sprong voor de Heer, bij het brengen van de ark naar Jeruzalem. Orthodoxe joden bewegen hun bovenlichaam heen en weer (het zogenoemde Jiddische 'sjokkelen') tijdens hun gebed. Bij de lessen van Tikva doe je op matjes stretchoefeningen op kloostermuziek en worden Bijbelteksten gelezen. Daarbij ademhalingsoefeningen met je handen op de buik. Zo ontstaat connectie met God die de adem geeft, aldus docente Greethe Hanekamp. En zo hebben mensen de eeuwen door God gezocht, gevonden en geprezen met woorden en daden, muziek, dans en stem. Schorre, klare, hoge en lage stemmen – aldus Huub Oosterhuis. Zo veel vormen van geloof. En tikva, weet ik nu, tikva is er gewoon één van.

Meditatie Zomerstop

'Allen die tot geloof gekomen waren, leefden eendrachtig samen.'

Handelingen 4 : 32a

door Ronald Bouw

In het kerkelijk jaar zijn we inmiddels aanbeland in het 'feestloze tijdperk'; de periode na Pinksteren. De periode in het jaar waarin er niet heel binnenkort weer een kerkelijke hoogtijdag wordt gevierd. In de meeste kerken liggen in deze periode, die ook ongeveer samenvalt met de zomer, de meeste activiteiten stil. Voor de meeste mensen in de kerk betekent dit dan een pauze van het kerkenwerk. Voor sommigen lijkt het ook wel een geloofspauze te zijn...

Er is geen jeugdwerk, de kringen liggen stil. In onze gemeente zijn er in de zomervakantie geen middagdiensten. Het lijkt allemaal een beetje op het zomerreces van de Tweede Kamer; van de ene op de andere dag lijkt er niets meer te beslissen.

Het is natuurlijk fijn als er voor al die mensen die zich zo enorm inzetten een periode van rust is. Maar als ik in het boek Handelingen lees wat er na Pinksteren gebeurt, ziet dat er heel anders uit. Sowieso ziet de kerk van vandaag er anders uit dan de kerk van toen! Maar in Handelingen lees ik dat na de uitstorting van de Heilige Geest de gemeenschapszin een enorme 'boost' krijgt: 'Allen die tot geloof gekomen waren, leefden eendrachtig samen.'

Eendracht.....

Een mogelijke definitie van het woord 'eendracht' is: 'Toestand dat je hetzelfde over iets denkt als een ander.' In de begintijd van de kerk van Jezus Christus was men het met elkaar eens! De neuzen stonden dezelfde kant op.

Als we in de kerk van 2024, na Pinksteren

massaal de pauzeknop indrukken, zie je van die eendracht ook niet zo veel meer, omdat we elkaar vaak heel lang niet meer zien. En ja, dat we een langere periode niet vergaderen is fijn. Dat we wat kunnen uitrusten na gedane arbeid, daar is ook niks mis mee.

Maar in Handelingen 4 vers 33 lees ik: 'De apostelen bleven met grote kracht getuigen van de opstanding van de Heer Jezus, en God begunstigde allen rijkelijk.' Zij gingen gewoon door. Met volle inzet. Ook in de zomerperiode. En dat leverde heel wat op.

Hoe zouden de kerkleden van die eerste gemeente kijken naar onze manier van kerkzijn? Of: wat zouden wij kunnen leren van hén?

Ook in het afgelopen 'winterseizoen' is er weer veel gedaan in onze kerken. Ik persoonlijk ben erg blij met al die vrijwilligers die zich enthousiast inzetten voor kerk en gemeente. Het zou mooi zijn als we in de periode die voor ons ligt - zeg maar de zomerperiode - niet alleen op onze lauweren rusten, maar ook, ieder persoonlijk, nadenken over 'de kerk' en onze plek daarin.

Het zou toch mooi zijn als we na de zomervakantie in ons land iets terugzien van de kerk uit Handelingen. De eendracht en de zegen die daaruit voortvloeit zoals ik die lees in Handelingen 4 vers 34: 'Niemand onder hen leed gebrek.'

Ronald Bouw is voorganger van de Gereformeerde Kerk van Driezum-Walterswâld

Leesrooster	Week 25, 16 t/m 22 juni		Week 26, 23 t/m 29 juni	
	zondag	Marcus 4:24-34	zondag	Marcus 4:35-41
	maandag	Jesaja 30:1-8	maandag	Psalm 85
	dinsdag	Jesaja 30:9-18	dinsdag	Handelingen 8:1b-13
	woensdag	Jesaja 30:19-26	woensdag	Handelingen 8:14-25
	donderdag	Jesaja 30:27-33	donderdag	Handelingen 8:26-40
	vrijdag	Jesaja 31:1-9	vrijdag	Psalm 30
	zaterdag	Psalm 43	zaterdag	Marcus 5:1-20
	Week 27, 30 juni t/m 6 juli			
	zondag	Marcus 5:21-43		
	maandag	Psalm 88		
	dinsdag	Handelingen 9:1-19a		
	woensdag	Handelingen 9:19b-31		
	donderdag	Romeinen 14:1-12		
vrijdag	Romeinen 14:13-23			
zaterdag	Psalm 28			

De edities 12 t/m 16
zijn nummers voor
drie weken

25 juni: Dag van de levensvragen

Geestelijke verzorging voor het voetlicht

25 juni is de dag van de levensvragen. Een dag waarop in het bijzonder aandacht wordt geschonken aan levensvragen en geestelijke verzorging. Maar wat zijn nu eigenlijk levensvragen, en heeft geestelijke verzorging altijd met geloof te maken? Die vragen worden me vaak gesteld.

door Jolanda Tuma

Het vak van geestelijke verzorging is al zo oud als de mensheid. Overal waar mensen hun leven leven komen ze in aanraking met levensvragen. Dat kunnen heel basale vragen zijn waarover je kan praten met een goed glas wijn onder handbereik, maar het kunnen ook heel nijpende vragen zijn. Wanneer er iets ingrijpends gebeurt in je leven, bijvoorbeeld wanneer een heel naaste plotseling overlijdt, wanneer je ziek wordt, je werk niet meer kunt doen of wanneer de levensvisie die je altijd had niet meer past en je gaat twijfelen aan alles waar je voorheen als vanzelfsprekend in geloofde of voor waar had gehouden. Die situaties worden wel breukervaringen genoemd.

Het leven op losse schroeven

Tijdens breukervaringen kan het leven op losse schroeven komen te staan en dienen existentiële vragen, vragen over het bestaan, zich vaak aan. Vragen als: 'Hoe kan ik verder na dit verlies?' 'Hoe ziet mijn toekomst eruit?', 'Wat is de zin nog van mijn bestaan?'

Veelal worden deze bestaans- of zingevingsvragen in de loop van de tijd weer wat minder prangend. Bijvoorbeeld doordat je je vragen, twijfels en verdriet kan delen met een goede vriend of vriendin, je partner of een goede buur. Maar het kan ook zijn dat de vragen je zodanig blijven bezighouden dat je leven ontregeld blijft of op slot lijkt te zitten. Dan kan het zijn dat meer professionele hulp nodig is. Een huisarts, een praktijkondersteuner of een andere zorgverlener kan dan soms een rol spelen. En als het nodig is, kan worden doorverwezen naar een geestelijk verzorger.

Een geestelijk verzorger is opgeleid om mensen te begeleiden op het gebied van existentiële vragen en zingevingsvragen. Zo word ik nogal eens geroepen bij mensen die ongeneeslijk ziek zijn, of bij wie het leven vastloopt doordat de breukervaringen uit het verleden niet voldoende lijken te zijn verwerkt.

Ook kan het zijn dat mensen al veel psychische of psychiatrische hulp hebben gehad maar niet verder komen. Door dan met aandacht aanwezig te zijn, te luisteren naar wat er speelt en wat er in het leven is gebeurd, krijgen mensen ruimte om op adem te komen. Soms letterlijk. Door met open aandacht aanwezig te zijn krijgt de ander tijd en ruimte zonder dat een bepaald doel hoeft te worden bereikt, maar waarbij de hele mens in beeld komt.

Gelovig of niet

In geestelijke zorg kan geloof een rol spelen, maar dat hoeft niet. Wanneer iemand gelovig is kan het zijn dat geloof een belangrijke rol

Bestaans- of zingevingsvragen kunnen je zo blijven bezighouden dat je leven ontregeld blijft of op slot lijkt te zitten

speelt bij existentiële vragen en het betekenis geven aan wat er gebeurt in het leven. Maar mensen die niet zijn opgegroeid met, of betrokken zijn bij een bepaald geloof, kennen vaak wel andere bronnen van spiritualiteit die een rol spelen bij het duiden van het leven. In die zin wordt spiritualiteit dan ook heel breed opgevat. Het wordt geduid als 'dat wat een mens kracht geeft, in beweging zet, inspireert.' Dat kan ook poëzie zijn, de ervaring van natuur, muziek of kunst.

Geestelijke zorg thuis

Geestelijke zorg is een vakgebied dat momenteel een snelle ontwikkeling doormaakt. Zo zijn sinds 2019, dankzij een subsidie van de overheid, geestelijk verzorgers beschikbaar voor mensen in de thuissituatie. Deze subsidie is beschikbaar gekomen vanwege het feit dat de zorg steeds meer thuis plaatsvindt. Ziekenhuizen zijn steeds meer medische behandelcentra geworden; als patiënt word je zo snel mogelijk weer naar huis gestuurd. En ouderen komen steeds later in aanmerking voor een plek in een verpleeghuis. Daarnaast groeit het aantal mensen dat niet betrokken is bij een geloofsgemeenschap heel snel. Daarmee is er een steeds grote groep die geen van-

zelfsprekende toegang heeft tot een pastor, predikant of andere geestelijke.

Centra voor levensvragen

Dankzij de subsidie van de overheid zijn in het hele land centra voor levensvragen opgericht waarin geestelijk verzorgers samenwerken en zo zorgdragen voor geestelijke zorg in de thuissituatie. Zo is er in Fryslan 'Sichtpunt' (www.sichtpunt.frl) en in Groningen/Drenthe het 'Netwerk voor levensvragen' (www.nvl.nu).

Geestelijk welbevinden is geen luxe maar een eerste levensbehoefte. Wanneer de grond onder je voeten niet (meer) stevig is, wanneer de wortels van een boom losraken, dan staat alles op losse schroeven. Dan is er tijd en aandacht nodig om weer te wortelen. Vaak vinden we in onze eigen omgeving voldoende aandacht en begeleiding wanneer dat nodig is, maar soms is dat niet voldoende. Dan kan een geestelijk verzorger misschien iets voor u betekenen.

Jolanda Tuma uit Winsum (Gr)
is vrijgevestigd geestelijk verzorger
en vaste medewerker van Geandewei

Verklaring Omtrent Gedrag in kerk verplicht per 1 juli 2025

Ambtsdragers en vrijwilligers in de Protestantse Kerk die met kinderen, jongeren of kwetsbare mensen werken, moeten vanaf 1 juli 2025 beschikken over een Verklaring Omtrent Gedrag. Dat heeft de generale synode van de Protestantse Kerk besloten. De kerk sluit daarmee aan bij andere maatschappelijke organisaties zoals sportclubs en voedselbanken. Protestantse gemeenten moeten vanaf dezelfde datum - al dan niet in samenwerking met andere (wijk)gemeenten - tenminste een man en een vrouw als vertrouwenspersoon installeren. De Dienstenorganisatie stelt deze zomer een implementatieplan op zodat gemeenten weten welke stappen ze moeten zetten.

Geldwerving voor vertalen Bijbel in Nederlandse Gebarentaal

Sinds 1 april 2024 is de vertaling van de Bijbel in Nederlandse Gebarentaal (NGT) in een stroomversnelling gekomen. Het bestuur van de gelijknamige stichting benoemde een groep vertalers die betaald verder werken aan de Bijbel in NGT. NGT is voor veel doven hun moedertaal. Gebarentaal is dus ook de taal van hun hart. Daarom is het bestuur van de stichting ervan overtuigd dat deze vertaling voor hen tot grote zegen zal zijn. Het vertaalwerk gebeurt in nauwe samenwerking met Wycliffe Nederland. Er is heel veel werk te doen, ook omdat een Bijbel in gebarentaal op video komt te staan. Voor de vertaling is ook veel geld nodig. Daarom doet de stichting vrijmoedig een beroep op u om dit werk te steunen via een gift naar NL86 INGB 0006 2636 05 t.n.v. stichting Bijbel NGT.

Met korting naar Urker MANS formatie op 6 juli in Dokkum

Op zaterdag 6 juli heeft de Urker MANS formatie haar jaarlijkse zomerconcert in de Grote of Sint Martinuskerk in Dokkum. Zoals gebruikelijk bestaat het programma uit een mix van geestelijke liederen, spirituals en klassieke en populaire werken, waarbij een vrolijke noot niet ontbreekt. De dirigent Martin Mans neemt de bezoekers mee in het verhaal over de zee en de zangtraditie van Urk. Begeleider op zowel orgel als vleugel is Mark Brandwijk. Het concert in de kerk aan Markt 2 begint om 19.30 uur. Een kaart kost 18 euro, kinderen tot en met 11 jaar zijn gratis. Lezers van Geandewei ontvangen op vertoon van dit artikelje aan de kassa een korting van 4 euro. Voor online bestellingen via martinmans.nl kunt u de actiecode Geandewei607 gebruiken. De korting is geldig voor maximaal twee personen.

Persoonlijk

Waar is de ziel gebleven?

Ik sprak laatst een groep jarige tachtigplussers toe. Op die leeftijd, zo merkte ik op, ervaar je dat je lichaam in allerlei opzichten ouder wordt. Maar, zei ik erbij, met de ziel is dat anders. De ziel wordt niet oud. Die blijft hetzelfde: 'De innerlijke wereld van mijn ziel is nog net zo jong als toen ik een kind van vijf was.'

door ds. Peter Smilde

Later dacht ik daarover nog eens na. Is dat zo? Blijft je ziel hetzelfde? Kan je ziel niet oud worden en aftakelen, of andersom, juist rijper en voller worden? Wij kennen allerlei uitdrukking waarin er iets met je ziel kan gebeuren. Iemand kan op je ziel trappen: dan word je van binnen beschadigd. Je kunt met je ziel onder je arm lopen: dan verveel je je en voel je je eenzaam. Je kunt je ziel aan de duivel verkopen: dan ben je niet meer trouw aan God en je diepste waarden. Je ziel kan dus wel degelijk verkommeren, maar ook andersom: ze kan ook opbloeien en weer fris en krachtig worden. Als wij in de kerk zitten hopen we dat onze ziel wordt opgefrist door het zingen van liederen ('zing, mijn ziel'), door het bidden van gebeden ('mijn ziel dorst naar de levende God') of door het ontvangen van Gods Woord en zijn Geest ('Gij kuste met uw gouden mond / o zon, mijn ziel gezond').

De ziel is dus een springlevend begrip in ons taalgebruik. Maar bestaat er eigenlijk wel zoiets als een ziel? Heb ik een ziel? En waar zit die dan, in mijn hoofd, mijn hart, mijn buik? Of moeten we de ziel opvatten als beeldspraak, metafoor, een constructie van iets dat we misschien wel zo voelen, maar in feite niet bestaat?

'Wij zijn ons brein'

Dat laatste is de overtuiging van bijvoorbeeld Dick Swaab, hoogleraar hersenbiologie. Hij schreef in 2010 een boek met de illustere naam *Wij zijn ons brein*, waarin hij de stelling verdedigt dat de mens volledig wordt geregeerd door zijn hersenen. De hersenen van een mens bepalen wat hij doet. De mens is volgens hem niet meer dan materie, een soort machine, een robot. Er is niet zoiets als een ziel, een innerlijk centrum van waaruit een mens in vrijheid keuzes maakt. Een crimineel kun je dan ook niet verantwoordelijk houden voor zijn misdaden, zegt Swaab. Hij kan niet anders. Zijn hersenen dicteren wat hij doet.

Ik vind dit een doodenge gedachte. Wanneer de ziel verdwijnt wordt de mens een ding. Dan verliest de mens zijn unieke waardigheid en beschermwaardigheid. Want wat is de mens als hij niet meer is dan een klomp ingenieus geconstrueerde cellen?

Toch is er een omslag gaande bij filosofen en artsen. Swaab raakt achterhaald. Volgens filosoof Immanuel Rutten is het een onweersprekelijk ervaringsfeit dat wij bewustzijn hebben, dat wij schoonheid en liefde ervaren,

nadenken, twijfelen, keuzes maken, van gedachten veranderen, lachen en huilen. Dat is niet verklaarbaar uit materie. Er moet iets zijn als geest, bewustzijn.

Transistorradio

In zijn boek *Oneindig bewustzijn* schrijft cardioloog Pim van Lommel over zijn onderzoek naar mensen met een bijna-dood ervaring. Zij waren even hersendood. Maar wat blijkt? Ondanks hun 'dode' hersenen bleken zij toch levende herinneringen te hebben aan wat er op dat moment met hen en om hen heen gebeurde. Volgens van Lommel moet er dus meer zijn dan alleen hersenen. Er is ook zoiets als geest, ziel. Hij noemt dat eeuwig bewustzijn.

Hij maakt in zijn boek een vergelijking met een transistorradio. Waar komt de stem uit een radio vandaan? Als je geen weet zou hebben van radiogolven zou je kunnen denken dat de radio zelf die stem produceert. Maar wie beter weet ontdekt dat de stem ergens anders vandaan komt en via radiogolven die door de lucht gaan, in de radio wordt omgezet tot stem. Zijn wij misschien door alle nadruk op 'het meetbare' vergeten dat er zoiets is als een ziel, de innerlijke wereld van ons zelf?

In Genesis 2 vers 7 lezen we dat God de mens maakte uit stof, uit aarde. De mens is dus allereerst een aards en lichamelijk wezen. En dat is goed! Vervolgens blaast God levensadem (je kunt ook vertalen: Geest) in zijn neus. Dan wordt de mens een levende *nefesh*, lezen we. Het Hebreeuwse woordje *nefesh* betekent allereerst 'leven'. De mens komt dus door de adem/geest van God tot leven. Maar de *nefesh* kan in de Bijbel ook droevig zijn, blij of hoopvol. 'Zoals een hinde smacht naar stromend water, zo smacht mijn *nefesh* naar U, o God (Psalm 42). Kortom, de *nefesh* heeft in de Bijbel vaak ook de betekenis van wat wij 'ziel' noemen, de innerlijke wereld van het zelf.

Twee-eenheid

In de Bijbel wordt de mens dus beschreven als een twee-eenheid van lichaam en ziel/geest. Maar er bestaat wel degelijk verschil tussen die twee. Volgens Jezus kan iemand wel jouw lichaam doden, maar niet jouw ziel. Daar kan een ander mens niet bij. Daarom hoeft je volgens Jezus ook niet bang te zijn voor mensen die jou onderdrukken, vervolgen of zelfs doden. Je kunt beter ontzag hebben voor God, want Hij is in staat zowel je lichaam als je ziel

Regenboogviering op zondag 16 juni in de Waalse Kerk

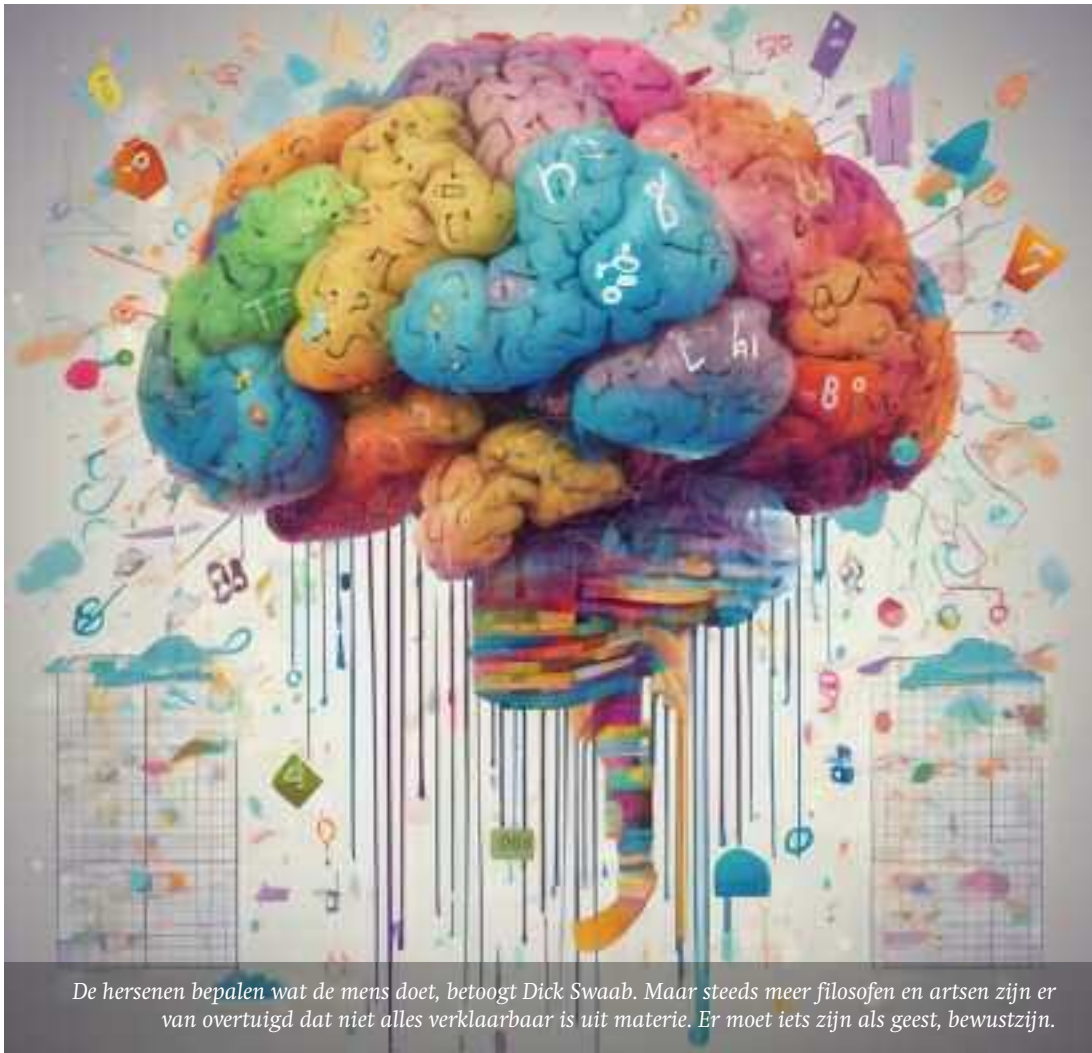
De laatste provinciale Regenboogviering van het seizoen is dit jaar op zondag 16 juni in de Waalse Kerk, Grote Kerkstraat 222 in Leeuwarden. De Werkgroep Geloof en homoseksualiteit Friesland werkt dit keer in de organisatie samen met de Oecumenische Basisgemeente Leeuwarden. Thema is 'Aan tafel is altijd plek voor meer.' De viering begint om 11,00 uur, kerk open vanaf 10.30 uur.

Solidair Friesland bestaat 70 jaar en houdt 29 juni open huis

Solidair Friesland bestaat op 29 juni zeventig jaar. Het Katholiek Steunpunt Maatschappelijk Activeringswerk, dat het geloof handen en voeten geeft door zich - met vrijwilligers - in te zetten voor een sociale, rechtvaardige en duurzame samenleving voor iedereen verhuisde eerder dit jaar vanuit het Titus Brandsmahuis in het centrum naar een nieuwe kantoorplek in bedrijfsverzamelgebouw Stationskwartier, Snekertrikweg 1 in Leeuwarden. Het grijpt het jubileum aan om open huis te houden. Behalve het kantoor bekijken kunnen bezoekers informatie krijgen over de projecten, de nieuwe formulering van de visie en missie, een preview van de nieuwe website en een update van de huisstijl. Er is vrije inloop tussen 15.00 en 17.30 uur.

Aantal World Servants in 2025 terug op niveau van voor corona

In 2025 gaan 850 jongeren met World Servants bouwen aan verandering in ontwikkelingslanden en in Nederland. Samen met lokale gemeenschappen bouwen de deelnemers groepsgewijs aan voorzieningen op het gebied van onderwijs, gezondheidszorg, inclusie, fair trade en duurzaamheid. Daarmee is het aantal deelnemers terug op het niveau van 2019, het laatste jaar voor corona. In het huidige seizoen zijn 725 jongeren actief in negentien landen. In 2025 werkt World Servants weer in Bangladesh en Brazilië, voor het eerst sinds 2019 (Bangladesh) en 2022 (Brazilië). Net als in eerdere jaren bouwt World Servants in 2025 niet alleen ver weg, maar ook in Nederland aan verandering. In Utrecht bouwen deelnemers samen met cliënten van De Tussenvoorziening aan voorzieningen voor (ex) dak- en thuislozen. World Servants gaat het nieuwe seizoen in met een nieuwe directeur-bestuurder. Na het vertrek van Janneke Plantinga en een interimperiode onder leiding van oud-directeur Jan Bosman, start Mark de Boer (53) per 21 mei. Voorheen was hij onder andere directeur van Agapè, Ark Mission, het partijbureau van de ChristenUnie en lid van het landelijke bestuur van de ChristenUnie.

De hersenen bepalen wat de mens doet, betoogt Dick Swaab. Maar steeds meer filosofen en artsen zijn er van overtuigd dat niet alles verklaarbaar is uit materie. Er moet iets zijn als geest, bewustzijn.

te doden (Matteüs 10:28). Dat laatste is volgens Openbaring 20 'de tweede dood'. Niet dat God ernaar verlangt om jouw ziel te doden, integendeel, Hij wil juist dat jouw ziel tot leven komt, met Hem en door Hem.

Daarom is het ook zo belangrijk om niet alleen voor je lichaam te zorgen, maar ook voor je ziel. Zielzorg noemt de kerk dat. Je ziel kan namelijk aangetast worden, niet alleen door tegenslag, verdriet en uitzichtloosheid, maar ook door het gif van zelfzucht, hebzucht, wrok, dwaze verlangens, boze machten en ongelooft. Dan raakt een mens afgesloten van Hem die ons de levensadem gaf. Dan verschrompelt de ziel. Dan wordt de ziel een zielenpoot.

Er wordt wel eens denigrerend gesproken over zieltjes redden en zieltjes winnen. Begrijpelijk, want zielzorg hoort samen te gaan met aandacht voor de materiele noden van een mens, zoals Jezus dat voordeed. Maar in een tijd waarin de ziel naar de achtergrond verschuift en alles lijkt te draaien om welvaart, mogen we best wat meer aandacht besteden aan de ziel. Niet omdat de ziel volmaakt is, goddelijk of eeuwig, want dat is ze niet, maar omdat ze iets van Gods majesteit weerspiegelt. Door zijn Geest is ze tot aanzijn geroepen en tot Hem zal ze terugkeren.

Aansluiting vinden bij God

Hoe kan onze ziel opbloeien? Allereerst leeft de ziel op wanneer ze weer aansluiting vindt bij God en doorademd wordt door zijn Geest. Wat is het belangrijk om tijd te reserveren voor God, stilte, gebed, Bijbelmeditatie, kerkdiensten. Je ziel te laten reinigen en het stille verkeer van Gods Geest met onze Geest te laten plaatsvinden.

Voorts herleeft de ziel als die met andere 'zielen' in verbinding staat. Als wij liefde geven en ontvangen, elkaar helpen, ons brood delen, vrijwilligerswerk doen, vriendschappen sluiten, geeft dat een diep geluk. Vooral als we dat op een manier mogen doen die past bij onze unieke roeping en gaven.

Gezegend de mens van wie de ziel tot de laatste snik doorademd blijft door Gods liefde. Daarop heeft zelfs de dood geen vat. Ze blijft bewaard in Gods hand. Om die reden leggen Joden op graven geen bloemen, maar steentjes. Want bloemen vergaan, maar steentjes blijven.

ds. Peter Smilde is predikant van de Protestantse Gemeente te Drachten en redactielid van Geandewei

Byldspraak - Willem Wilstra

Rijnreiske

Wêr't myn pake Willem yn 1907 dizze foto-kaart op 'e kop tikke hat bliuwt foar my in riedsel. Hy wie yn Utert yndield by de fjildtroepen. Ik tink net dat er in Rijnreiske makke hat yn dy tiid.

Wol kin ik ferklearje werom't er de kaart adressearre oan in Kronemijer: faaks wie syn faam, myn beppe Anne, tsjinstfaam dêre.

Okkerdeis, sa'n 117 jier letter, ha wy wól in Rijnreiske makke. Myn frou hat ek in pear kaarten fan it skip ôf ferstjoerd, fan de Lorelei. It aardige wie dat wy op 'e Lemmer opstappe koenen en dêr ek wer thús kamen. Sadwaande wie it in bûnt selskip fan noarderlingen, elk yn syn memmetaal. (Pinkster moast noch komme...)

Op ien fan de jûnen wie der in muzikant mei sang en fansels in dûnske. Dy jûn wie noflike mienskip.

By thúskomst ha wy de wederwarichheden mei ús buorfrou trochpraat. Eartiids hie sy mei har famylje yn Genemuiden in sang- en muzykgroepke. Sy is no noch aardich 'linich yn de heupen', dat sy geniete fan ús ferhalen.

Samar tusken noas en lippen troch sei se: 'Wij dansten toen ook wel op christelijke melodietjes, bijvoorbeeld 'Scheepken onder Jezus hoede', 1-2-3, 1-2-3 (!)'

En sa dûnse sy by ús troch de keamer.

Geandewei Kerkblad voor de Protestantse Kerk in Fryslân

Colofon

Hoofdredacteur:
Arjen Bakker
Romptastrjitte 15
9036 PK Menaam
T. (0518) 750 276
E. redactie@geandewei.nl

Niet voor opgave en opzeggen
abonnementen, u vindt de contact-
persoon hiervoor bij de berichten
van uw eigen gemeente

Advertenties en familieberichten
Media advies Theo Wijbenga
T. (06) 51426179
(bereikbaar van 8:30 - 13:00 u.)
E. advies@theowijbenga.nl
W. theowijbenga.nl

Kopij algemeen deel:
uiterlijk 15 dagen voor verschijnen
naar redactie@geandewei.nl

**Vormgeving, druk, post- en
digitale abonnementen:**
Dekker Creatieve Media en Druk,
E: administratie@geandewei.nl

www.geandewei.nl

Bijzondere graven in themadienst Verbinding via oude verhalen

Kom met elkaar in gesprek op het kerkhof, en ga na welke verhalen het waard zijn om in een kerkelijke viering te vertellen. Dat is het idee van Jan van Berkum, lid van de Protestantse Gemeente Ysbrechtum, Tjalhuizum en Tirns. „Het zorgt voor verbinding tussen de kerk en haar omgeving.”

Het idee ontstond tijdens Tsjerkepaad, het jaarlijkse evenement waarbij op zomerse zaterdagmiddagen circa 250 Friese kerken vrij toegankelijk zijn. Jan van Berkum is daar als gastheer van zijn gemeente regelmatig bij. „Tijdens die dagen ontstaan de mooiste gesprekken, en ontstaan ook ideeën die kunnen leiden tot een dienst”, vertelt hij.

milieleden van de overleden kinderen waren aanwezig. Het gaf verbinding tussen de kerk en onze omgeving, en het was troostrijk.” De dienst werd afgesloten op de begraafplaats bij de kerk.

Komende meiviering

Dit jaar is tijdens de meiviering a a c h t

besteed aan een man uit Tirns die al voor de Tweede Wereldoorlog werkte als boerenknecht, vlak na de oorlog trouwde met een Oekraïense krijgsgevangene, met haar naar Tirns liep en daar weer onderdak vond. „Het verhaal is bijzonder omdat nu weer oorlog en verderf heerst”, meent Van Berkum. Tijdens de kerkdienst is dit verhaal weer verteld. Familie van deze man was aanwezig, net als een aantal Oekraïeners die tijdelijk in Sneek worden opgevangen.

Levend houden

In dit geval zijn twee gebeurtenissen in en rond de Tweede Wereldoorlog aanleiding voor een bijzondere dienst, maar het kerkhof geeft ook andere aanleidingen. „Vrijwel

elk kerkhof heeft wel een hoekje met kindergraven. Die kinderen hebben maar kort geleefd, daar zitten hele verhalen achter. Ook die kunnen zich lenen voor een dienst. Waar het mij om gaat, is dat op het kerkhof mensen liggen met bijzondere verhalen die het verdienen om levend te worden gehouden en waaruit lessen te trekken zijn voor de toekomst.”

Twee grafstenen

Tijdens Tsjerkepaad in 2022 raakte Van Berkum op het kerkhof bij het kerkje van Tirns in gesprek bij een paar grafstenen. Een bezoeker vroeg wat er achter het ‘noodlottig ongeval’ met dezelfde datum zat waar op twee grafstenen naar wordt verwezen. Dat is een vreselijk drama. Op 13 mei 1945, vlak na de bevrijding, komen de drie broers Gerrit, Sjoerd en Jelder de Jong tijdens een zeiltocht om het leven, samen met hun buurmeisje Geertruida Westra. Van Berkum had vervolgens met de bezoeker een gesprek over de impact van zo'n drama.

Themadienst

Naar aanleiding van deze ontmoeting op het kerkhof stapte Van Berkum naar de kerkenraad, die vervolgens een groepje in het leven heeft geroepen dat op zoek is gegaan naar nabestaanden en getuigen. „Het drama is bekend bij de oudere inwoners van Tirns, maar er is jarenlang niet over gepraat. De link met het einde van de oorlog was snel gelegd. Feest en rouw naast elkaar.”

In het jaar erna werd in de dienst in Tirns rond 4 en 5 mei aandacht besteed aan het drama, met als thema ‘Hoeveel kan een mens verdragen?’ „Een ooggetuige van het drama was aanwezig en vertelde het verhaal. Ook fa-

Meer informatie is te verkrijgen bij Jan van Berkum via janvanberkum@hotmail.com.
bron: protestantsekerk.nl

Diversen

Martin Mans in Kollumerzwaag en Sint Nicolaasga ‘on tour’

Organist Martin Mans geeft op 11 juli een orgelconcert in de Grutte Tsjerke in Kollumerzwaag in het kader van zijn ‘Tour de Mans’. Ruim een week later, op 19 juli, komt hij naar de Sint Nicolaaskerk in Sint Nicolaasga. Beide concerten beginnen om 20.00 uur, de kerk is open vanaf 19.30 uur en een entreekaartje kost 15 euro. Martin Mans geeft jaarlijks overal in het land zo'n tweehonderd druk bezochte orgelconcerten. Hij is ook bekend als dirigent van onder meer de Urker Mans Formatie en het Groot Mannenkoor Noord-Nederland.

Materialen voor startzondag en jaarthema zijn beschikbaar

De Protestantse Kerk heeft de materialen voor startzondag en het komende jaarthema ‘Als nieuw! Leven in het licht van Gods koninkrijk’ beschikbaar gesteld. Ze zijn te vinden op protestantsekerk.nl/thema/startzondag. Het gaat onder meer om gespreksmateriaal, spellen voor kinderen en jongeren, een bijbelquiz en een symbolische bloemschikking. Voor-gangers kunnen hun voordeel doen met preekschetsen en suggesties voor liederen. Centraal bij het jaarthema staat de gelijkenis 'De werkers in de wijngaard' (Matteüs 20, 1-16). In deze gelijkenis is iets te proeven van de vreemdheid én het bevrijdende van het koninkrijk. Jezus zet alle menselijke verwachtingen op zijn kop. De arbeiders die pas laat op de dag zijn begonnen, ontvangen net zoveel loon als de arbeiders die de hele dag gewerkt hebben. Hun loon is geen loon naar werken maar genadeloon. Ondertussen klinkt in deze gelijkenis ook een uitnodiging: je kunt elk uur aanhaken bij het werk in de wijngaard. Als we ons richten op het hemelse licht dat nu al over onze werkelijkheid valt, scherpt dat het zicht op onze verantwoordelijkheid voor de medemens, voor de schepping, voor ons samenleven.

Leons is een dag ‘Lyts Santiago’ met wandelen en wandellezing

Het dorpje Leons is op zondag 30 juni een dag ‘Lyts Santiago’. Wandelauteur Fokko Bosker wandelt eerst met maximaal zestig deelnemers door de weilanden van Jorwert naar Leons en vertelt daarna in de Catharinakerk over zijn nieuwste boek ‘Rondjes om de kerken in Noord-Fryslân’ - in mei verschenen in verband met twintig jaar Tsjerkepaad - en het iets oudere ‘Het Ziltepad’ over de gelijknamige route langs de Waddenkust van Den Helder naar de Duitse grens. Het wandelen begint om 13.30 uur bij de Redbadtsjerke (aanmelden bij jandekroon@kpnplanet.nl). Je kunt ook rechtstreeks naar Leons gaan, daar begint de lezing om 14.30 u. Entree: 10 euro.

*God heeft ons lichaam zo samengesteld
dat de delen die het nodig hebben
ook zorgvuldiger behandeld worden,
zodat het lichaam niet zijn samenhang verliest,
maar alle delen elkaar
met dezelfde zorg omringen.'*
(I Korintiërs 12:24-25, NBV21)

Vanzelfsprekend samenwerken

In de driekwart jaar dat ik nu als classispredikant door de provincie toer, is me opgevallen dat heel veel gemeentes graag samen willen werken met andere gemeentes. Getuige de tekst van Paulus hierboven zit dat eenvoudig in ons DNA. Hij schrijft deze woorden aan de gemeente in Korinthe en meestal worden ze betrokken op de zorg van gemeenteleden voor elkaar: juist zij die even wat zwakker staan krijgen daar doorgaans extra aandacht. Maar ditzelfde principe gaat ook op voor verschillende gemeentes binnen de kerk: een gemeente die sterk staat laat het niet gebeuren dat een buurgemeente omvalt. Dat is niet meer dan logisch.

En toch...

Tegelijkertijd zie ik ook dat sommige kerkenraden er wat tegenaan hikken. De zelfstandigheid van de plaatselijke gemeente zit namelijk net zo goed in ons DNA als de onderlinge zorg. Want juist in de plaatselijke gemeente kan het geloof een gezicht krijgen. Je kent elkaar, je leeft mee met elkaar, je gaat het geloofsgesprek aan met elkaar en op zondag vier je met elkaar. In het dorp geef je met elkaar handen en voeten aan het geloof door diaconaal aanwezig te zijn en door contacten aan te knopen met muziekvereniging, school, dorpsbelang en wat al niet meer. Daar ben je kerk! En gaat dat niet verloren als je opgaat in een groter geheel?

Ik snap die zorg wel, en daarom wil ik in deze Nieuwsbrief graag wat voorbeelden langslopen waarbij samenwerking niet ten koste van de plaatselijke roeping gaat.

Eigen kerkdiensten

Natuurlijk is het mooi om de kerk weer vol te hebben, samen uit volle borst te zingen en genoeg kinderen te hebben voor een echte kindernevendienst. Maar het is ook mooi om met het klokgelui bij het 'Onze Vader' hoorbaar aanwezig te zijn in je eigen dorp of eens in de zoveel tijd een dienst met de school te hebben. Ik heb al gemeentes gezien die op vele punten samenwerken, en toch nog meerdere diensten op een zondag hebben om daarmee ook op verschillende plaatsen present te zijn. Daar wordt dan een gastvoorganger voor uitgenodigd, of de eigen voorganger wordt ge-

vraagd om na de dienst van half tien om elf uur nog eens voor te gaan. Sommige gemeentes willen van die elf-uur-dienst niet meer af, omdat ze het koffiedrinken vooraf zo'n mooi begin van de dienst vinden.

Eigen potje

Kerkelijk boekhouden is niet echt eenvoudig. Ik heb al heel wat kerkrentmeesters horen zuchten. De boekhouding samenvoegen met een buurgemeente zou een mooie oplossing zijn, en bovendien een kader geven waarin de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. Ik bezocht een gemeente met weinig leden die toch nog aardig wat financiële middelen had. Ze gingen daarom samenwerken met een gemeente met juist veel leden, maar minder geld. Prachtig! Maar ik zie ook heel wat samenwerkingsverbanden waar elk z'n eigen potje houdt, vaak heel praktisch voor het eigen kerkgebouw. Er zijn wel deskundigen die dat goed op papier kunnen zetten.

Eigen kerkenraad

Het zal een hele opluchting zijn als je nog maar de helft van het aantal ambtsdragers nodig hebt. Daar hoeft je nog niet eens voor te fuseren, samen vergaderen is hiervoor vaak al genoeg. En toch: ik weet een gemeente waar ze elke zondag gezamenlijk dienst hebben en toch twee kerkenraden om het geheel aan te sturen. Dat kan dus ook.

Eigen gespreksgroep

Een grote gemeente in onze classis heeft jarenlang voor elk dorp of groep van dorpen een eigen gespreksgroep gehad. Op zondag ga je naar de kerk een eind verderop, maar door de week is er een groep in de buurt om met elkaar mee te leven en het geloofsgesprek te voeren. Op die manier vier je op zondag samen, deel je de lasten en ben je toch plaatselijk present.

Eigen geluid

Twee gemeentes, heel verschillend van aard, die toch samen een predikant beroepen: moet die dominee dan een gespleten persoonlijkheid zijn? Ik denk van niet. Veel van mijn collega's zullen het juist een geweldige uitdaging vinden om met twee gezindtes te werken. Zeker voor wie theologisch goed onderlegd is, is het geloof te groot voor één smaak alleen. En de gemeente kan het eigen geluid waarschijnlijk zelfs meer accent geven in samenwerking met een ander.

Of toch meer samen?

Het is mooi om in eigen dorp of stad een vind-

plaats voor geloof, hoop en liefde te vormen. Of beter gezegd: dat is onze roeping. Maar als het niet kan zoals het moet, dan moet het maar zoals het kan. En hierboven ziet u wel dat er dan nog van alles mogelijk is, vaak zelfs in het kleinste dorpje. Voor sommige gemeentes is het hun redding geweest, dat ze op tijd de samenwerking hebben gezocht. En voor hun burens heeft het veel voldoening gegeven om hen overeind te houden.

Verschillende vormen

Voor samenwerking zijn verschillende vormen mogelijk. Het kan twee-aan-twee, maar je kunt ook met een groter aantal gemeentes samenwerken. Je kunt samen een predikant beroepen, maar je kunt ook een 'samenwerkingsorgaan' vormen en daar bepaalde bevoegdheden van de kerkenraden aan overdragen. Als dat (bijna) alle bevoegdheden zijn, wordt dit een gezamenlijke kerkenraad. En je kunt natuurlijk ook volledig fuseren.

Eerste stap

Elke reis begint met één enkele stap. Zo ook deze: je begint ermee de andere gemeente(s) te leren kennen. In de gemeente waar ik woon zijn ze met Hemelvaart gaan dauwtrappen met een buurgemeente. Elders verzorgt de werkgemeenschap van predikanten voor hun hele regio toerustingsmomenten waar iedereen aan mee kan doen. Als je elkaars gezicht maar eenmaal kent, is de rest niet zo moeilijk meer.

Waar het om gaat

Uiteindelijk is de vraag niet: kunnen we het zelf nog? De echte vraag is: kunnen zij het zelf nog? En als het antwoord op die laatste vraag 'nee' is, dan is het tijd om samenwerking te zoeken. Om de tekst van Paulus nog één vers verder te lezen:

*"Wanneer één lichaamsdeel pijn lijdt,
lijden alle andere mee;
wanneer één lichaamsdeel
met respect behandeld wordt,
delen alle andere in die vreugde."*

Met hartelijke groet,

ds. Riemer Praamsma, uw classispredikant

PS: Mededelingen voor het volgend nummer (10 juli) graag inleveren vóór 3 juli.